

könyvtábla belső borító lapján a következő ajánlás olvasható: „Musaeo Hungarico in Tesseram perpetuae observantiae d. d. d. Joannes Petrus Cerroni incltyti Moraviae et Silesiae gubernii primus Secretarius et Librorum Revisor. Die 25 Junij 1810.“ Világos tehát, hogy ez a kézirat 1810-ben, mint Cerroni ajándéka került a Múzeumba.

Az ajándékozó Cerroni személye sem ismeretlen az irodalomban. Életrajzi adatai bőven megvannak Würzbach lexiconjában (Biographisches Lexicon des Kaiserthums Österreich, II. Teil, p. 324.). Johann Peter Cerroni egy Morvaországban megtelepedett lombard kereskedő fia, 1753. május 15-én született a morvaországi Hradschinban. 1785-ben a morva-sziléziai állami birtokoknál kamarai titkár lett. 1789-ben a brünni kormányzósághoz titkárrá nevezték ki. Történelmi és diplomatikai ismeretei miatt nagy szerepe volt a II. József által felosztatott kolostorok kulturájának leltározásánál és értékesítésénél. Saját gyűjteményének alapjait is ekkor vetette meg Cerroni, aki egész vagyonát a kolostori könyvtárakból származó régi kéziratok és könyvek vásárlására fordította. Amikor 1826 szeptember 3-án meghalt, hatalmas könyv- és kézirat-, valamint metszetgyűjtemény maradt utána. Ezt a gyűjteményt azután Bécsben 1833–34-ben, három részletben elárverezték. A gyűjtemény katalógusa, amelyet Johann-Jacob-Heinrich Czikanann állított össze (*Bibliotheca Cerroniana* seu Catalogus librorum. . . . Vienne, 1833. *Bibliotheca Cerroniana series altera . . . ; Bibliotheca Cerroniana series tertia . . .*), megvan a Magyar Nemzeti Múzeumban, ahová Horváth István könyvtárából került, igen becses forrása különösen a régi cseh-tót bibliografiának. A katalógusban található számos Hungarica pedig azt bizonyítja, hogy Cerroni rendszeresen foglalkozott a magyar irodalom gyűjtésével is. Ariosti munkájának budapesti kézirata tehát a Cerroni gyűjteményből való, ahová valószínűleg valamelyik felosztatott kolostor könyvtárából került.

Mommsen publikációja és Gianola pótlásai után még egy feladat van hátra az Ariosti kéziratok körül. Miután Mommsen csak a bécsi példányt használta fel publikációjánál, megállapítandó volna, hogy a különböző kéziratok szövegei közt vannak-e és minő eltérések, és melyik kézirat szövege a legmegbízhatóbb. Ez ilyen fontos és becses műnél, aminő Ariosti munkája, nem volna felesleges fáradság, de ez már az archeologusok feladata.*)

(Budapest.)

Tóth László.

TERESCSÉNYI GYÖRGY PARASZTREGÉNYEI.**)

Két verskötete jelent meg eddig (*Dávid hegedűje*, Szeged, 1922 és *Déliháb*, Szeged, 1927) és Orbók Attilával írt egy jelentős társadalmi regényt (*Magas iskola*, Bp., 1928.). Rokonszenves pályakezdés után figyelemmel tekinthetünk rövid időközökben egymásután megjelent két parasztregevényére. Provincialis-etnografikus érdekességeket remélünk ettől a szegedi származású írótól, de e mellett valami újszerű paraszt problematikát, amit néhány Bibó- és Kodolányi-munkán kívül íróinktól ma alig kaptunk. A magyar parasztirodalom nagyrészt

*) A kéziratok egybevetése mellett nem kevésbé érdekes feladat lenne maguknak a köveknek előkerítése. Az a körülmény, hogy Szeged folyómedrei egy egész hajó rakomány római feliratos követ rejtenek, mindenesetre túlnöveszti a kérdést a kéziratbuvárok érdekkörén.

Szerk.
**) *Hősök* (Bp. 1931) és *Lesz ahogy lesz* (Bp. 1932). Mindkettő Singer és Wolfner kiadása.

megmaradt ma is annál a perspektívánál, amelyen az előző generáció nagy képviselői nézték a parasztot. A háború utáni évek társadalmi és gazdasági átalakulásából alig vettek valamit észre. Ennek a parasztirodalomnak műformája is az előzők útját járja. Az igazi művész, pedig szükségszerűen korát fejezi ki tárgyban épp úgy, mint formailag.

*

A *Lesz ahogy lesz* folytatása a *Hősök*-nek. A regényciklusoknak ama megszokott értelmezésében, hogy a második munka cselekménye folytatása az elsőnek, bár mindkettő külön is lezárt és befejezett egészet alkot. Az ilyen munkák legtöbbször úgy szoktak keletkezni, hogy az első elismerése után biztos könyvsikerre számítva írja meg a szerző a másikat. Terescsényi *Hősök*-je is meglehetősen sikert aratott az *Új Idők* olvasótáborában... De abszolút értékmérővel nézve, a *Lesz ahogy lesz* klasszisokkal fölötte áll az elsőnek. A *Hősök*-et olvasva elejétől fogva érezzük, hogy ez a reális ábrázolásra hivatott író úgy dolgozik, amint kiadója kívánja. A másodikban viszont komolyabb törekvést is látunk.

Az első regény idillikus színezetű, Terescsényi azonban ebbe az idilliumba szeretne bizonyos heroizmust iktatni. Tápai András és Bozóki Valér a legnagyobb bizonytalanságban, csupán saját szorgalmukban bízva házasodnak össze. A férfinak öt hold feltöretlen, megmunkálatlan földje van, melyet a háborúutáni földosztáskor kapott. Itt kezdik meg házaséletüket megspórolt kis pénzecskéjükkel. A regény első lapjain látni már, szinte bosszantó indokolatlansággal, hogy ezek az emberek legyőzik a lehetetlent. Összeütközések, akadályok nagy számmal vannak, de megindulásukkor érezzük, hogy ezek az összeütközések majd csak kisímulnak... Végül bekövetkezik a lehetetlen, ősszel már saját házukban laknak, a megmunkált, bevetett föld szélén. Van már lovuk, megszerezték a földműveléshez legszükségesebb eszközöket s hogy teljes legyen a happy-end, az asszony fiút szül és boldogan várják az új munka idejét, a tavaszt, mert most már megtudnak élni szorgos munkájukból. Ha indokolatlan is nem egy jelenet, azzal az író nem törődik. Segítségül hívja valósággal az elemeket is. Ezt a fiatal párt még a véletlen is segíti! Kutya nélkül el sem képzelhető a tanyai élet. Hogy kutyát szerezzenek, erre nem is gondolhatnak. De gondol az író bántó és idillikust hajszoló leleménye. Tápai András kocsival megy haza s csoda, csoda nem, szekéréhez csatlakozik egy kóbor kutya, mely ettől kezdve hűséges barátja lesz a háznak. Ilyen jeleneteket nagy számmal lehetne idézni. Az író nem törődik magasabb szempontokkal, hiszi, hogy annak az olvasótábornak, amelyre számít, ilyen is jó, sőt ilyen kell.

Sokkal magasabb értéket képvisel másik regénye. A Tápai-család csendes előrehaladásával kezdődik. Lankadhatatlan munkájuk folyvást tovább építi a *Hősök* idilljét, de már itt megkockáztatja Terescsényi lefotografálni a valóságot, az élet igazi színt. Jó ígérettel kecsegtet a termés, minden reményük megvan arra, hogy életük biztosabb és biztosabb mederbe érkezik, midőn eljön az aratás és ekkor majdnem nyolc pengőre esik le a buza ára... Minden reményüket elvesztik. Már majdnem móríczzsigmondi jelenetet kapunk tőle, midőn az elkecseregetett paraszt keserves mulatásba fog. De a buza áresése még nem elég. Mialatt Tápai feleségével együtt a városban van az asztagba rakott búzába és az egész learatott termésbe láng csap. Elvész, mondhatni mindenük. A termés mellett tönkre megy a ház, a csür s amijük csak megmarad, kénytelenek eladni. Az asszony a gyerekekkel együtt néniéhez költözik a faluba, András pedig elmegy kubirolni. Regényének ez a része, mely a kubikosok életét írja le plasztikus mű-

vészi ábrázoló képességről tanuskodik. Szinte önálló novellát alkot ez a regény keretében, mint ahogy regényeiből nem egy ilyen novellisztikus fejezetet ki lehetne szakítani. (A *Hősök*-ben is van egy ilyen rész, midőn Tápai megmenti a csendőröktől a tolvajt.) Komoly művészi törekvés mellett azonban itt is kénytelen tekinteni kiadójára, a tragikus magvú történetet idillien bogyozza ki és hogy újra teljes egyen a happy-end, a kubikolás szorgos munkájával, no meg a szerencse kedvezése következtében ismét lábra áll a tönkre-ment család s — mint a *Hősök* befejezésül — itt is gyermeket szül Valér és újra reménykedve néznek a jövőbe.

*

Mellőzve azokat a koncessziókat, melyeket kiadója miatt tett, szűrjük le konklúzió-képen, hogy miként nézi ez az író a parasztot és milyen formában juttatja kifejezésre. Ez a kettő lényegileg egy, hisz ahogy a művész a világot látja, az a perspektíva, ahogy a képek megjelennek előtte, már maga is forma. Terescsényi regényformája igazi valójában realisztikus ábrázolás. Realisztikus ábrázolás-módjába, mintha ez az elmúlt parasztirodalom maradványa lenne, bizonyos heroizmust igyekszik plántálni. Nem kell hangsúlyozni, hogy ez mennyire nem tehet igazi hatást. Egyszerű mindennapi emberek a regény alakjai. Heroizmusnak nyoma sincs bennük, de a szerző folyvást hangsúlyoz ilyesmit, ami aztán akkor lesz mindennek felett rossz hatású, midőn a hősöknek nevezett emberek élete a realizmus határait is átlépi és eléri az idilliumot. Az idillikus heroizmus pedig már minden lehetségest túlhalad. Alakjai mint egészséges, erőteljes, szinte legálánosabb jellegét képviselik a parasztságnak. Életük egyetlen középpontja a munka. Ezek az emberek mindig uralkodnak ösztöneiken, mintha ösztönéletük csak egy irányba vezetné őket a föld felé, melynek megmunkálása létalapjukat adja. De ez a földéhség ösztönéletüket nem heroizálja, nem teszi mintegy megszemélyesített középponttá még a földet sem. Számukra ez csak egy reális életlehetőség, épp olyan, mint akár az a kubikos talicska, melyet a nagy szükségben ugyanúgy megfognak, mint az eke szarvát. Nem hősök, nem heroszok ezek az alakok, csak erősek, akiknek a munka életszükséglet, talán csak az életösztön kikristályosodása. Hisz Orbókkal együtt írt regényének is ez az alaphangja: „Csak az erőseké az élet!” Terescsényinek ebből a realisztikus, gyakran az idillbe átcsapó stílusából következik, hogy alakjaiból hiányzik a tragikus méret. A realitást a lehető legegyszerűbb előadással is, mintegy fokozni igyekszik. Cselekménye majdnem mindig egyvonalú epika.

*

Olyan íróval van dolgunk, akinek van érzéke a problémák meglátására, aki észreveszi a parasztság leggyötrőbb kérdéseit, de csak szemléli, leírja s nem keres rájuk feleletet, nagy összefoglaló okokat nem vesz észre. Ezt a megalkuvást nem tudjuk megbocsájtani az írónak, mert ha egy művész megalkuszik és enged azokból a célkitűzésekből, amelyeket vállalt, aligha alkothat nagyot.

(Szeged.)

Tolnai Gábor.